

2015-2016 / 1

■ trefwoord middenbouw

17 maandag
augustus

Startweek
De natuur
Wijsheid
Stilte
Hebzucht

kwintessens

Inhoud

Startweek	4
De natuur	14
Wijsheid	36
Stilte	70
Hebzucht	94

2015-2016 / 1

■ trefwoord ■ middenbouw ■ jaargang 21

Verklaring van de pictogrammen

Bijbel

muziek

drama

gesprek

kringactiviteit

geestelijke
stromingen

werkblad

beweging

vieren

kalenderplaat

poster

internet

verhaal/tekst/gedicht

expressie

cd/dvd

tip

informatie

digitaal
schoolbord

gebed

vandaag

Trefwoord

Trefwoord is periodiek verschijnend materiaal voor levensbeschouwelijke vorming in de basisschool.

Trefwoord is gebaseerd op vijf korte dagopeningen passend bij een kalenderplaat. De handleiding voor de leerkracht biedt iedere dag keuzemateriaal voor thematische verbreding en verdieping van het dagaccent.

Een nieuw Trefwoordjaar

Na de startweek vervolgen we het nieuwe schooljaar met het wisselthema 'De natuur', waar sommige scholen nog een 'restje' van doen, andere helemaal. In september gaan we aan de slag met de nieuwe jaargang. Op onze website vindt u daarvan een overzicht. Het maken van dit jaarlijkse themaroster vraagt denkwerk en zorgvuldigheid. Zit er voldoende variatie in de thematiek ten opzichte van het jaar ervoor? Is er aandacht voor symboliek? Zijn er thema's die een oriënterend karakter hebben, en vragen niet alle thema's om een sociaal-emotionele uitwerking? Trefwoord is immers een levensbeschouwelijke methode en daar hoort een andere benadering bij. Samen met de kinderen beschouwen we de wereld om hen heen en met ons materiaal willen we hen daarbij ondersteunen. Voor deze eerste aflevering zijn de verhalen van de koningen aan de beurt met als tegenspelers de profeten. We kozen dit keer voor Salomo en Achab. Soms liggen de thema's voor het oprapen, zoals in het geval van Salomo. Zijn 'Wijsheid' is een onderwerp dat we ook met kinderen goed kunnen verkennen. Koning Achab is van een ander kaliber. Hij is uit op macht en de profeet Elia moet zelfs op de vlucht voor hem. In de 'Stilte' van de woestijn bezint hij zich op zijn taak. Het verhaal van koning Achab, waarin hij de tuin van zijn buurman inpikt, stond model voor 'Hebzucht' dat ook in deze tijd tot de verbeelding spreekt.

Wij hopen dat u met deze thema's mooie momenten met de kinderen zult beleven!

- Nelleke Kraaikamp, hoofdredacteur -

Bijzonderheden

Kerstpresentatie 23 september 2015 in Amersfoort

Ook dit jaar is er een presentatie van de kerstviering. Kinderen van de Zonnewijzer uit Amersfoort laten zien hoe u de viering kunt vormgeven. Voor meer informatie: zie de achterkant van de handleiding van de onderbouw. De viering is vanaf 10 september te downloaden van onze website.

Dvd rom/video bij deze aflevering

Onderdeel van Trefwoord is een Dvd rom/video met drie vaste onderdelen, passend bij de thema's:

- Thema Wijsheid: reportage 'Dierenwijsheid'
- Thema Stilte: interviews deel 1 en 2
- Thema Hebzucht: animatie 'De soepsteen'

Het zijn videofilmmpjes, af te spelen via een dvd-speler of een computer.

De goede aarde

35 en 36

De natuur

Wat bedoelen we met 'natuur'? Bij het klassieke onderscheid tussen natuur (de onge-repte, niet door de mens aangetaste of aangepaste omgeving) en cultuur (alles waar de mens zijn sporen heeft achtergelaten) staan mens en natuur tegenover elkaar. Heel veel echte natuur is er dan niet meer te vinden in Nederland. Lange tijd werd natuurbehoud vanuit deze visie vertaald in het oprichten van monumenten en reservaten met als belangrijkste boodschap: afblijven!

Tegenwoordig is er veel meer oog voor de samenhang tussen mens en natuur. Zelfs zover dat de mens erkent dat hij (of hij wil of niet) deel uitmaakt van het grotere geheel dat natuur genoemd wordt. Mens en natuur leven voortdurend in een zeer spannende wisselwerking met elkaar. We boren naar gas om te overleven maar moeten tegelijk erkennen dat we de natuur niet ongestraft onze wil kunnen opleggen. Aan de zee onttrekken we akkers en bouwgronden en tegelijk moeten we uiterwaarden teruggeven aan de rivieren om overstromingen te voorkomen.

De natuur wordt in deze aflevering niet als een biologisch maar als een levensbeschouwelijk thema opgepakt. De centrale vraag is immers: hoe ziet de mens zijn eigen plek in het geheel? Wat is ons wereldbeeld? En wat betekent dat voor ons?

Met een modern wereldbeeld en een andere beleving van de verhouding mens - natuur sluiten we aan bij een visie zoals die onder andere in de Bijbel wordt beschreven. Mens en natuur vormen samen de (ondeelbare) schepping. De wereld is méér dan een toevallig bijproduct van een oerknal. Het is een werkelijkheid met een bedoeling. God schiep, stap voor stap, een wereld waarin het voor de mens goed toeven is. Met de mens als laatste creatie, als een soort kroon op de schepping, de kers op de taart. Een mooie (narratieve, vertellende) manier om aan te geven dat de mens een heel bijzondere positie inneemt te midden van de natuur. Een positie die ook een grote verantwoordelijkheid met zich meebrengt: waarschijnlijk is de mens het enige schepsel dat in staat is zijn leefomgeving, inclusief zichzelf, te vernietigen...

De wisselwerking tussen natuur en mens vormt de basis voor de twee weekaccenten van het thema 'De natuur'. Om te beginnen worden de kinderen zich bewust van hoe wij mensen actief bezig zijn met de natuur. We genieten en gebruiken de natuur als inspiratiebron. We halen er voedsel en grondstoffen uit zodat we kunnen leven. Maar we beschermen de natuur ook op momenten dat we deze dreigen uit te putten en te vernielen.

Daarna gaan we aan de slag met de vraag: wat doet de natuur met de mens? De natuur is gul en geeft ons eten, drinken en zuurstof. Zonder natuur geen mens! De natuur imponeert ons door zijn schoonheid en kracht. Ze daagt ons uit om nieuwe dingen te ontdekken en maakt creatief. Bij dit alles toont de natuur zich telkens een groot verleider. Zelfs als we weet hebben van wat goed en verkeerd is, kunnen we er blijkbaar 'niet afblijven'. In Genesis wordt deze zwakte van de mens letterlijk bloot gelegd in het verhaal over Adam en Eva. Maar wie een beetje gevoel heeft voor Bijbelse symboliek weet dat het hier over méér gaat dan enkel een appel en twee mensen die zich schamen. Het gaat over onze eigen kwetsbaarheid.

Wat doen wij met de natuur?

week 35

24 maandag
augustus *We maken kunst over de natuur*

Kalenderplaat: Natuur in kunst
Bijbel: Het verhaal van het begin
Poster: De goede aarde

25 dinsdag
augustus *We genieten van de natuur*

Kalenderplaat: Genieten!
Muziek: Lied over de schepping (pagina 120)
Expressie: Genieten in de natuur
Tip: Heeft u meer tijd?

26 woensdag
augustus *We gebruiken de natuur*

Kalenderplaat: Professor Betterbetter
Digibord: Spel
Kringactiviteit: Onverwachte natuurproducten

27 donderdag
augustus *We putten de natuur uit*

Kalenderplaat: De natuur uitputten
Gedicht: Wie maakt de schepping weer goed?
Informatie: Niet zo, maar zo!

28 vrijdag
augustus *We beschermen de natuur*

Kalenderplaat: Boom-bodyguards
Verhaal: Jeroen redt de dieren
Gebed

Wij halen inspiratie uit de natuur en appels, timmerhout en olie. Maar de natuur is toch meer dan alleen maar de leverancier van de grondstoffen die wij nodig hebben? In de Bijbel wordt de wereld benoemd als schepping. Geen toevallige speling van het lot maar een geschenk van God. Van dit grotere geheel maakt de mens deel uit. Hij mag ervan genieten en gebruiken, maar hij is er ook verantwoordelijk voor.

Liedboek – Zingen en bidden in huis en kerk

Lied 839 'Ik danste die morgen toen de schepping begon', is een vrolijk scheppingslied dat goed bij dit thema past.

Suggesties voor vieringen

Zoekt u bouwstenen voor een gezamenlijke start of afsluiting van dit thema? Maak dan gebruik van de suggesties voor start- en slotviering op www.trefwoord.nl

Vakantiespreiding

De komende weken zijn niet alle scholen tegelijk met hetzelfde materiaal bezig. Scholen in de regio Noord beginnen deze week voor het eerst aan het thema 'De natuur'. De regio Midden gaat nu aan de slag met de startweek (zie pagina 4). Volgende week vervolgen zij het thema 'De natuur' waarvan ze de eerste week al voor de zomervakantie gedaan hebben.

Genieten in de natuur

Vertel de kinderen dat ze straks vijf minuten buiten mogen genieten van de natuur. Bedenk samen welke zintuigen je kunt gebruiken om te genieten: voelen, horen, ruiken, kijken, proeven. Daag ze uit om alle zintuigen te gebruiken bij het genieten en iets nieuws te ontdekken. Kunnen ze bijvoorbeeld frisse lucht proeven? Horen ze de wind door de bomen ruisen? Hoeveel verschillende soorten vogels horen ze? Hoeveel verschillende tinten groen zien ze? Welke structuur van bijvoorbeeld een takje of een blad voelt prettig aan? Op welke plek op het plein ruikt het 't lekkerst? Laat na het buiten zijn door enkele kinderen vertellen waarvan ze genoten hebben.

Heeft u meer tijd?

Ga langer naar buiten en laat de kinderen een plek zoeken waar ze optimaal van de natuur kunnen genieten. Wie wil mag erover schrijven, tekenen, dichten of dansen.

26

woensdag
augustus

We gebruiken de natuur

Professor Betterbetter

Professor Betterbetter gebruikt de natuur om in zijn laboratorium het beste van het beste te maken. Verzin samen een grappig verhaaltje over deze professor.

Beseffen de kinderen dat ze vanmorgen de natuur al uitgebreid gebruikt hebben? Bedenk samen wat ze van opstaan tot nu hebben gedaan en hoe ze daarbij producten uit de natuur hebben gebruikt.

Spel

Heeft u een digitaal Trefwoordabonnement? Dan kunt u onderstaand spel ook op het digibord doen. Open daarvoor de interactieve toepassing 'Spel'. Laat een kind een woord uit de ene rij en een woord uit de andere rij aan elkaar proberen te 'plakken'. Lukt dit? Dan leest u de bijbehorende tekst voor. Deze staat bij de kringactiviteit 'Onverwachte natuurproducten' hierna.

Onverwachte natuurproducten

Bijna alles wat we eten en gebruiken komt uit de natuur. Van planten of van dieren. Maar vaak is dat niet direct duidelijk. Hier een aantal voorbeelden van producten waarmee de kinderen vertrouwd zijn maar waarvan ze de natuurlijke herkomst waarschijnlijk niet kennen.

Schrijf op het bord:

spijkerbroek	boomsap
roze koek	zaagsel
fietsband	bladluizen
chocolade	plantenpluis
speculaas	vette zaden

Welk woord van de linkerrij hoort volgens de kinderen bij een woord uit de rechterrij? In de tekstjes hieronder staat het antwoord.

Wist je dat een roze koek gemaakt is van bladluizen?

De bladluizen waaruit de knalrode kleurstof wordt gemaakt, leven op cactussen. Ze worden speciaal daarvoor gekweekt in Amerika. De insecten worden van de cactusbladen afgeschraapt, gedroogd en gemalen. Er is maar een klein beetje voor nodig om iets roze te kleuren. Daar word je niet ziek van. Als je veel roze koeken eet, word je wel misselijk maar dat komt niet door die luizen.

Wist je dat een spijkerbroek gemaakt is van plantenpluis?

Misschien heb je weleens zaden zien zweven met pluis eraan. Zaden van de paardenbloem bijvoorbeeld. Of van de populier: daar zitten een soort watjes aan. Zulk pluis, maar dan veel meer, heeft het zaad van de katoenplant ook. Deze plant wordt in warmere streken speciaal voor dat katoenpluis verbouwd. Daar worden draden van gesponnen en daar wordt weer stof van geweven. Spijkerstof bijvoorbeeld.

Wist je dat een fietsband gemaakt is van boomsap?

De binnenband van je fiets wordt gemaakt van rubber. En rubber wordt vaak gemaakt van het sap van tropische bomen. Dat sap heet latex en is wit. Het wordt opgevangen door sneetje in de bast van de rubberbomen te maken en daar een bakje onder te hangen. Van latex wordt rubber gemaakt. Dan krijgt het ook een andere kleur dan wit.

Wist je dat chocola gemaakt is van vette zaden?

Chocola wordt gemaakt van cacaobonen. Dat zijn de vette zaden van een struik uit warme landen. Die cacaostruik komt uit Zuid-Amerika en de Indianen ontdekten al hoe je er een drank van kon maken. Dat was eigenlijk al een soort chocolademelk. Later ontdekten Europeanen hoe je er chocolade repen en zo van kon maken.

Wist je dat speculaas gekruid is met zaagsel?

Een belangrijk onderdeel in speculaas is een kruid dat we kaneel noemen. Dat bestaat uit bast van de kaneelboom: een boom uit Azië. De bast is van geurig en smakelijk hout. Het poeder – het zaagsel dus – noem je kaneel.

- Geert-Jan Roebbers -

27

donderdag
augustus

We putten de natuur uit

De natuur uitputten

Wie van de kinderen weet wat er op de foto te zien is? Hebben ze weleens gehoord van regenwoud dat gekapt wordt? Laat een kind uitleggen wat 'uitputten' is. Wat betekent: 'We putten de natuur uit?'

Op www.milieucentraal.nl/themas, vindt u veel tips om de natuur minder uit te putten als het gaat om bijvoorbeeld reizen, eten en afval. De teksten zullen voor veel kinderen goed te begrijpen zijn.

Tip: Michael Jackson zong het lied 'Earth Song' over het uitputten van de natuur. U vindt op YouTube verschillende filmpjes hiervan. Sommige filmpjes bevatten schokkende beelden. Bekijkt u het van tevoren om te beoordelen of het bij uw groep past.

Opeens horen ze: 'Waar zit je!'
 'Wie kan dat zijn? God zelf? Iemand anders kan ik niet bedenken. Ssst, stil, beweeg je niet.'
 'Ik zie je toch wel, wat krijgen we nu? Verstoppertje spelen? Doe je dat voor de lol of is er wat aan de hand? Ik snap het al: jullie hebben zeker van de verboden boom gegeten.'
 'Ja... ik... eh... weet u, zij heeft het gedaan, die vrouw die u bedacht hebt...'
 'O, het is natuurlijk de schuld van een ander, niet van jouzelf.'
 'Jij dan, vrouw, heb jij van die boom geplukt?'
 'Ja, ziet u, het is de schuld van de slang, die heeft me verleid. En toen, ja, het zat in mijn mond voor ik het wist.'
 'Jij naar onderkruipen van een slang,' zei God, 'is die ellende met jou begonnen? Dat zal dan altijd wel zo blijven, eng beest. Ze moeten voortaan altijd oppassen met jou. Als ze op jouw kop gaan staan, bijt je zo in iemands been. Brrr!'
 En jullie daar, doen jullie eerst eens wat aan. Al is het maar een rokje van vijgenbladeren. Dat praat een beetje makkelijker,' zei God. 'Hebben jullie nou je zin? Denk je nu dat je als god bent geworden?'
 Adam en Eva keken naar de grond. Ze voelden zich vooral erg bloot, maar ze begrepen nu ook wel wat goed was en wat fout. Luisteren naar die nare slang was oerdom in elk geval. Bovendien waren ze erachter gekomen dat ze niet zo stoer waren als ze eerst dachten.
 'We zijn helemaal geen god, Eva,' zei Adam. 'We zijn gewoon mensen en we moeten hard werken voor ons eten. En we kunnen ziek worden. En we gaan ook een keer dood.'
 Eva knikte. 'Dat hoort ook bij mensen,' zuchtte ze. 'We leven niet in een paradijs. Maar kun jij je voorstellen dat je duizend jaar wordt of misschien wel nooit dood zal gaan?'
 Adam schudde van 'nee'. 'We moeten er maar het beste van maken. Ik wou je nog wat vragen: 'Zou jij kinderen willen hebben?'
 'Ja, dat lijkt me prachtig.'

Gesprek

Op welke plekken in dit verhaal komt 'verleiding' voor? (slang > Eva; Eva > Adam; Adam > Eva).

Natuurlijke verleiders

In de natuur is verleiding aan de orde van de dag. Hieronder een aantal voorbeelden. Laat de kinderen eventueel op internet zelf nog meer voorbeelden zoeken.

Bloem verleidt vlinder

Bloemen hebben stuifmeel en stampers. Als het stuifmeel van de ene bloem op de stamper van een ander bloem komt, dan is die andere bloem bevrucht. Er kan dan een vrucht uit groeien met zaden erin. Maar bloemen kunnen niet lopen of vliegen. Ze schakelen daarom dieren in als pakjesdienst. Bijvoorbeeld een vlinder. Die verleiden ze eerst met een mooie kleur om op de bloem te komen zitten. Dan verleiden ze de vlinder met een lekkere geur en een zoet drankje: nectar. De vlinder is daar zo tevreden mee dat hij met plezier op zoek gaat naar een volgende bloem. Het stuifmeel plakt vanzelf aan zijn lijf en poten en dat levert hij dus automatisch af bij de volgende bloem.

Haan verleidt hen

De pauwhaan heeft lange staartveren met een glanzende ronde vlek aan de top. Die vlek lijkt wel een oog!

De veren kan hij omhoog zetten. Dan verschijnt er een prachtige waaier. Zo verleidt hij een pauwhen. Eerst trekt ze zich er niks van aan. Maar als meneer staat te trillen en te pronken, kan mevrouw hem niet langer weerstaan. Ze valt vooral voor al die glanzende ogen op de staartveren die haar lijken aan te kijken.

- Geert-Jan Roebbers -

Er zijn meer onwaarschijnlijke natuurverschijnselen. Ontdek ze in het onderstaande spel 'Natuurlijk (niet) waar!'

Natuurlijk (niet) waar!

Open de interactieve toepassing 'Spel' om het spel 'Natuurlijk (niet) waar!' digitaal te spelen. Lees de hierna volgende teksten voor en laat de kinderen 'waar' of 'niet waar' kiezen. Door te klikken op de foto van een dier verschijnt het goede antwoord.

De natuur zit vol verbazingwekkende beesten met vreemde verhalen. Hier hebben we vijf van zulke rare verhalen verzameld. Zijn ze natuurlijk waar, of niet? Lees ze voor en laat de kinderen kiezen of ze denken dat het waar is of niet. Lees daarna het antwoord voor.

Zwevende hagedis

Hoog in de bomen in het regenwoud van Azië leven hagedissen. Ze kunnen natuurlijk goed klimmen. Maar ze kunnen nog iets bijzonders. Als ze in gevaar zijn, springen ze van een tak af. Dan klappen ze hun enorm lange ribben uit. Zo krijgen ze vleugels en kunnen ze naar een andere boom zweven. Dit is natuurlijk... waar of niet waar?

Antwoord: Ja, dat is waar. Deze hagedis heet het 'vliegende draakje'. Echt flapperen kan hij niet met zijn vleugels, maar naar een boom honderd meter verderop zweven is geen probleem.

Exploderende kever

Kevers hebben veel vijanden. Vooral vogels en spitsmuizen lusten graag een kever. Daarom houden kevers zich meestal schuil. De bombardeerkever doet dat ook. Maar als hij toch ontdekt wordt, gebeurt er iets heel gekks. Aan het achterlijf van de kever verschijnen rookwolkjes en knalletjes. Het lijkt wel vuurwerk! Dit is natuurlijk... waar of niet waar?

Antwoord: Ja, dat is waar. Deze bombardeerkever komt ook in Nederland voor. Hij heeft in zijn achterlijf een stevig holletje. Bij gevaar plast hij daar twee stofjes in en als die samenkomen, ontstaat er een ontploffinkje. De kever zelf heeft geen last van die knetterscheetjes maar een vijand schrikt zich natuurlijk rot. Zo kan de bombardeerkever ontsnappen.

Zoogdier met eieren

In Australië leven vreemde dieren. Het vreemdste is een dier met een vacht als een otter en een snavel als een eend. Het gekste is dat dit dier ook nog eieren legt. Maar het is geen vogel of reptiel, maar een zoogdier. De jongen drinken namelijk melk bij de moeder. Dit is natuurlijk... waar of niet waar?

Antwoord: Ja, dat is waar. Dit is het vogelbekdier. Samen met de mierenegel is dit het enige zoogdier ter wereld dat eieren legt.

Plastic-etende schildpad

In de zeeën drijft veel plastic. De meeste dieren hebben daar last van, maar de Pacifische zeeschildpad niet. Dit zeedier is dol op plastic. Hij eet het liefst plastic zakken. Doordat hij zoveel plastic eet, legt hij ook eieren met een plastic schaal. Het lijken net pingpongballen. Dit is natuurlijk... waar of niet waar?

Antwoord: Dit is niet waar. Het is helaas waar dat er veel plastic in de oceanen drijft. Ook eten zeeschildpadden soms per ongeluk een plastic zak op. Ze denken dat het een kwal is, en daar zijn veel zeeschildpadden dol op. Maar een plastic zak kunnen ze niet verteren. Ze kunnen er ziek van worden en zelfs dood aan gaan.

Hagedis loopt over water

In Amerika leeft een hagedis die hard kan rennen. Als hij haast heeft rent hij op zijn achterpoten, net als een mens. En als hij dan bij water komt, rent hij gewoon door. Hij loopt over het water heen naar de overkant. Dit is natuurlijk... waar of niet waar?

Antwoord: Ja, dat is waar. Deze hagedis heeft grote voeten en loopt zo snel dat hij zijn voet weer optilt voor hij door het wateroppervlak gezakt is. Hij wordt daarom de 'Jezushagedis' genoemd: naar het verhaal uit de Bijbel waarin Jezus over het water loopt.

- Geert-Jan Roebers -

Gebed

Goede God,

Het grootste cadeau voor de mens...

Dat is zuurstof, lucht, adem.

We leven ervan.

En we leven ervan op.

We zuigen onze longen vol

en trekken eropuit.

Uw mooie natuur in.

We ademen de zeelucht in.

Kijken naar de golven.

Naar de meeuwen

en opspringende vissen.

We zuigen schone boslucht in

en geven ons over

aan de geluiden

van de natuur:

zingende vogels,

ritselende bladeren,

gravende dieren.

We komen tot rust

en komen op adem.

Blazen even uit

en zien de wereld weer

met andere ogen.

God, laat ons leven

op uw adem.

In uw geest.

Met uw kracht.

Blaas ons aan,

zodat we op weg gaan,

mensen helpen opstaan

om samen te genieten

van wat de natuur

- uw scheppingscadeau -

ons elke dag weer geeft

Stiltegebied

Het verkeersbord op de kalenderplaat is een bestaand verkeersbord en betekent: stiltegebied. Dat wil zeggen: het is een milieubeschermingsgebied waarin de geluiden van flora en fauna overheersen. Het woord 'stilte' betekent dan niet dat er geen geluid in het gebied te horen is, maar staat voor de afwezigheid van storende, voor de omgeving vreemde geluiden. Stiltegebieden zijn van belang voor de rustzoekende recreant en de flora en fauna. Voorbeelden vindt u onder de interactieve toepassing 'Stille plekken'.

Waar zouden de kinderen dit bord (binnen of buiten) willen ophangen?

Kopieer een aantal verkeersborden. Laat in groepjes bepalen waar het bord opgehangen moet worden. En laat dit ook uitvoeren!

Stille plekken

Op verschillende plekken zou je het bord 'Stiltegebied' kunnen hangen. Open de interactieve toepassing 'Stille plekken'. Er verschijnen achter elkaar drie foto's van plekken waar het stil is. Lees onderstaande informatie voor die bij de foto's hoort.

Basisschool de Overhael in Driehuizen

Op basisschool de Overhael zitten ongeveer 80 kinderen. De groepen 1/2 zitten bij elkaar, 3/4 en 5/8. Als de leerkracht aan de ene groep instructie geeft, is de andere groep zelfstandig aan het werk. Daarvoor heeft de school een handig hulpmiddel bedacht: de stilteplek. Mika uit groep 6 schrijft hierover:

'Op de stilteplek werken is heel erg fijn want als we daar gaan zitten moet je wel stil zijn. Want anders kunnen kinderen die daar zitten niet werken. Daarom heet het de stilteplek. We mogen er alleen in met rekenen, taal, spelling en lezen. Maar tijdens rekenen, taal en spelling is dat het fijnst, want dan praat juf veel. En met lezen is het ook best wel fijn want dan word je niet zo afgeleid. Maar het allerbelangrijkste is dat er een soort van muur tussen staat want anders is het geen stilteplek.'
Bron: www.overhael.nl

Basisschool de Martinus

Op KBS de Martinus in Losser is een stilteplek. Hier is dat geen plek om stil te werken, maar om even stil te zijn en na te denken. Op hun website schrijven ze daarover:

'Onze identiteitshoek is een stilteplek in de school. Iedereen kan daar naartoe gaan om even stil te zijn en na te denken. Want soms ben je blij, omdat je jarig bent, omdat er een baby is geboren of omdat iemand gaat trouwen. Soms ben je verdrietig, omdat iemand ziek is of misschien zelfs wel dood is gegaan. Soms ben je ook bang, omdat je ruzie hebt, omdat je iets ergs gezien of meegeemaakt hebt... Je weet dan niet altijd precies wat je moet doen. Dan kun je naar de identiteitshoek gaan, om even alleen te zijn, na te denken of te bidden. Daar liggen boekjes om in te lezen, daar staat een gedicht over iemand die ziek is of een gebed om je troosten bijvoorbeeld. Ook staat daar de schoolkaars. En er staat een beeld van Maria, de moeder van Jezus. Veel mensen komen naar de kerk om bij Maria een kaarsje op te steken en bij haar te bidden.

We hopen dat de identiteitshoek een rustpunt in de school mag worden waar de kleine en grote kinderen, leerkrachten en ouders van de Martinus naartoe gaan en stil zijn als er iets belangrijks in hun leven gebeurd is.'

Bron: www.demartinus.nl

Nederland

Nederland is een druk land. Bijna overal wonen mensen en tussen alle steden en dorpen lopen wegen. Er vliegen regelmatig vliegtuigen over en in de buurt van een vliegveld is dat goed te horen. Een tijd geleden is er een onderzoek gedaan. Wetenschappers gingen op zoek naar de stilste plek van Nederland. Het is moeilijk die te vinden. Helemaal stil is het nergens, zelfs niet in een bos. Daar ritselen de bladeren en fluiten vogels. En langs de kust ruisen de golven. Maar dat werd niet meegeteld, besloten de onderzoekers. Ze telden alleen geluid dat door mensen wordt gemaakt. En dan vooral door voertuigen en machines van mensen.

Het onderzoek was niet zomaar voor de grap. In Nederland zijn namelijk gebieden waar het stil moet zijn. Daar mogen vogels en andere dieren niet verstoord worden. Dat staat in de wet. Bij elkaar gaat het om ongeveer een vijfde deel van heel ons land. Een flink stuk dus.

Omdat het in de wet staat, moeten mensen er rekening mee houden. Dat moet bijvoorbeeld door langs snelwegen geluidsmuren te bouwen. Of door te verbieden dat auto's hard rijden op een snelweg in de buurt van een stiltegebied. En natuurlijk mag in zo'n stiltegebied geen vliegveld aangelegd worden.

Dat er stiltegebieden zijn, is een fijn idee. Als je van rust houdt, kun je daar een dagje of een week-end heen. Of je kunt zelfs besluiten om er te gaan wonen. Sommige mensen die last hebben van lawaai doen dat.

En hoe zit het nou met die stilste plek van Nederland? Uiteindelijk was er een winnaar: een bos bij Maarn, in het oosten van de provincie Utrecht. Om dat te vieren is daar een speciaal bankje neergezet. Het rustigste bankje van Nederland. Tenzij er net iemand naast je komt zitten die de oren van je hoofd kletst...

- Geert-Jan Roebbers -

Ver weg van de mensen

Elia heeft tegen koning Achab gezegd dat die niet goed bezig is. Het zal daarom de komende jaren niet regenen. De koning is woest omdat Elia dit tegen hem durft te zeggen. Elia zoekt een plek waar het stil is om zich voor de koning schuil te houden. Een vertelling naar I Koningen 17, 1-6.

'Nou moe,' dacht Elia toen hij het paleis van koning Achab binnenliep. 'Wat een kabaal! Ik word er bijna gek van.' Het was inderdaad geweldig druk in het paleis. Ministers kwamen hem raad geven over de belastingen. Generaals uit het leger kwamen vertellen hoe het met de oorlog stond. Priesters kwamen geld vragen, voor de offers in de tempel. Ook gewone mensen liepen in en uit om hulp te vragen. De een had ruzie met zijn burens; van een ander was de schuur afgebrand; weer een ander kwam klagen over rovers. Al die mensen praatten maar. Vaak ook nog door elkaar heen.

Elia haalde even diep adem. Wat hij kwam doen, was niet makkelijk. En door dat lawaai werd het nog een beetje moeilijker. Maar het moest. Met grote stappen beende hij door de troonzaal. Tot hij vlak voor de koning stond.

'Koning Achab!' riep hij, zo hard hij kon. Iedereen hield meteen op met praten. Het werd muisstil in de troonzaal.

'Koning Achab van Israël,' riep Elia weer. 'Luister naar wat God u wil zeggen. Hij zegt: "Achab, je bent een slechte koning. Je vertrouwt niet op mij. Je vertrouwt op andere goden. Op Baäl, bijvoorbeeld, de god van de regen. En je denkt misschien dat Baäl je rijk zal maken. Maar dat zal ik je laten zien! De eerste paar jaar valt er hier in Israël geen druppel regen meer. En dat duurt net zo lang als ik dat zeg!" Dát zegt God tegen u, koning!'

Elia wachtte niet af wat de koning zou zeggen. Hij draaide zich meteen om en liep het paleis uit. Dat was maar goed ook. Even had koning Achab stomverbaasd zitten kijken. Maar toen riep hij tegen zijn soldaten: 'Achter hem aan! Grijp die brutale hond! Wat denkt hij wel?' De soldaten rukten uit. Maar ze konden Elia nergens vinden.

Dat was logisch. God had Elia geholpen.

Bang voor de stilte?

Houd met de kinderen een filosofisch gesprek. Er zijn veel kinderen die bang zijn voor de stilte. Bijvoorbeeld voor een stil huis of een stil bos.

Filosofeer met elkaar over de vraag: Wat zegt de stilte waardoor ik er bang van word?

Deelvragen hierbij kunnen zijn:

- In welke situaties maakt de stilte je bang?
- Is het echt de stilte die je bang maakt of iets anders?
- Wat hoor je niet, waardoor je bang bent?
- Wat hoor je wel, waardoor je bang bent?
- Wat hoort iemand die niet bang is in de stilte?

Rond het gesprek af door samen een antwoord te formuleren op de vraag: Wat zegt de stilte waardoor ik er bang van word?

Ziek van lawaai

Sommige mensen zijn bang voor de stilte. Maar moet je eigenlijk niet bang zijn voor lawaai? Resultaten van wetenschappelijk onderzoek naar wat lawaai met je doet, laten zien dat lawaai-ervuiling een groter probleem dreigt te worden dan luchtvervuiling.

In de klas is het soms een herrie. Eventjes is dat niet erg. Maar niet te lang. De meeste kinderen kunnen namelijk niet goed werken bij lawaai. Daarom is het belangrijk dat het regelmatig rustig is in de klas.

Langs een snelweg is ook herrie. Niet altijd even veel, maar bij drukke wegen wel dag en nacht.

Als je naast zo'n weg woont, kan dat vervelend zijn. Je kunt het geluid niet uitzetten. Niet iedereen vindt dat even erg. Sommige mensen kunnen er tegen. Anderen niet. Ze maken zich druk en steeds drukker. Uiteindelijk krijgen ze stress en dat is ongezond. Als het lang duurt, kun je er echt ziek van worden. Ziek aan je hart bijvoorbeeld. En aan een ziek hart kun je zelfs doodgaan. Dokters en onderzoekers hebben laatst een rekensom gemaakt. Ze schatten dat elk jaar misschien wel 50.000 mensen in Europa een dodelijke hartaanval krijgen doordat ze zich druk maken over lawaai.

Ook op een andere manier kan lawaai je 'ziek' maken. Keihard geluid duurt meestal niet zo lang en soms is het juist wel leuk. Het vuurwerk bij oud en nieuw bijvoorbeeld. Of de muziek op een knallend feest. Daar krijg je geen stress van. Juist niet, want op een feest maak je plezier. Toch kan ook dat geluid ongezond zijn. Ongezond voor je oren. Soms staat de muziek zo hard dat je oren pijn doen. Meestal merk je het pas achteraf. Dan hoor je een piep. Na een tijdje gaat die weer weg, maar soms niet. Dan zijn je oren echt kapot en – heel vervelend – dat blijven ze de rest van je leven. Er is pas een onderzoek gedaan. Daaruit blijkt dat er jaarlijks 22.000 jongeren bijkomen met blijvende gehoorschade door te harde muziek. Dit komt niet alleen door harde muziek op een feest, maar ook door verkeerd gebruiken van je MP3-speler of andere muziekdrager. Al 10% van de jongeren tussen de 13 en 15 jaar heeft meetbare gehoorschade. Blijf gezond: let op lawaai!

- Geert-Jan Roebers -

Stiltecursus (4)

Vandaag in de stiltecursus: Angst voor stilte?

Opdracht 4: Je bent 120 seconden stil.

Doen: Maak willekeurige groepjes van 3. Ga ergens in het lokaal staan en geef elkaar een hand. Nu ben je 120 seconden stil. Concentreer je op de andere twee kinderen van de groep. Wat zie je van hen tijdens de stilte? Wat hoor je? Omdat je elkaar vasthoudt kan dat dichtbij komen. Dat kan leuk